

Isiku- ja kohanimed Eesti kurtide märgipärimuses

Liina Paales

Pea kõikides kuuljates inimestes on erinevate rahvuslike viipekeelte õppimisel tekitanud elevust tõsiasi, et kurtidel inimestel on kombeks tähistada nii oma rühmakaaslast kui ka teisi isikuid nimemärkidega, selmet piirduda nende häälikulise nime artikuleerimisega või sõrmendamisega. Sama kehtib ka kohanimede puhul. Viipenime allikaks on isik või objekt ja selle häälikuline nimekuju. Nimemärk peegeldab viipekeele seaduspärasusi ja kogukonna veendumusi, erinedes häälikulisest nimekujust: kas siis vanemate poolt pandud sünnipärasest, passis olevast seaduslikust isikunimest või traditsioonilisest kohanimest. 2001. a veebruaris salvestas Kaido Paales, kes ka ise on kurt, videolindile 22 viipenime. Informantideks olid Lõuna-Eestis elavad kurdid ja vaegkuuljad, kes viiplesid oma nimemärgi ja seejärel avasid selle tähenduse ning tekkeloo. Mainitud videomaterjal, mida näitasin ja kommenteerisin Eesti Kirjandusmuuseumis 2001. a aprillis toimunud noorte folkloristide konverentsil, on käesoleva lühiuurimuse üks allikaid.

Eesti viipenimede temaatikat olen puudutanud põgusalt oma varasemates viipekeelse rahvapärimuse alastes kirjutistes (Paales 1999; 2001). Järgnevalt analüüsin nimemärkide vormi ja moodustumist üksikasjalikumalt ning visandan eesti viipenimede esialgse tüpologia, niivõrd kui seda võimaldab kogutud materjal ja siinkirjutaja suhtlemiskogemus nimemärkide kasutamise osas. Tüübistamise terminoloogia olen ise tuletanud. Visuaalsete nimemärkide sõnalise kirjelduse paremaks mõistmiseks olen lisanud pildimaterjali; siinkohal tänan kurti kunstnikku Jüri Laumetsa, kes on käesoleva artikli illustratsioonide autor.

Viipenime funktsioon. Nimemärkide uurimisest viipekeele kogukondades

Viipenimede kasutamine on eri rahvusest kurtide kogukondades üldlevinud. Eesti keeles sobib käsitletava nähtuse puhul termin "viipenimi", selle sünonüümina "nimemärk" (vrd ingl *Name Sign*, pr *surnom*, sks *Namengebärde*; vt ka Paales 2001: 141).

Nimemärgi määramine ja kinnistumine tähistab ühelt poolt inimese sisenemist viipevasse kogukonda, selle kasutamine tugevdab sidet rühma ajaloo ja keelega. Teiselt poolt on nimemärk keeleliselt tõhus vahend isikliku viitemärgina, mis loob kultuurilise pidepunkti viipekeelses kogukonnas ja kuulvas ühiskonnas toimimiseks. Seega – nimemärgid on visuaalse keelesüsteemi leksikaalne rühm, millel on suur tähtsus kurdi isiku enesemääratluse kujunemisel ja rühmakaaslastega suhtlemisel.

Viipenimede vorm, loomis- ja kasutuspraktika ning nendega kaasnevad sotsiaalsed hinnangud varieeruvad eri maade viipekeeltes ja kurtide kultuuride raames terves maailmas. Käsitlemist on leidnud nt Ameerika, Prantsusmaa, Rootsi, Tai, Hiina, Argentiina, Inglismaa ja Uus-Meremaa kurtide nimemärgid. Mulle olid kättesaadavad keele- ja rahvaluuleteaduse vaatenurgast tehtud uurimused Ameerika viipenimede kohta (Carmel 1996; Supalla 1992; Rutherford 1987; Klima, Bellugi 1979), samuti tutvusin ülevaatega Uus-Meremaa (McKee, McKee 2000), Prantsusmaa (*Langue des Signes. Votre Prénom*) ja Palestiina kurtide nimemärkidest (Strauss-Samaneh 2001). Eesti viipenimede uurimine võimaldab näha seoseid eesti viipekeele, siinsete kurtide sotsiaalse kohanemise,

ajaloo, pärimuse, traditsioonide ja identiteedi vahel ning mõista viipenimede tuletamist ja allikaid.

Viipenimede leksikaalne eripära

Viipenimed jagunevad **isiku-** ja **kohamärkideks**. Nimemärkide, nagu ka muu viipevara rühmitamisel on aluseks arbitraarsus ja motiveeritus. Nt ameerika nimemärkide uurija **S. J. Supalla** jaotab viipenimed **arbitraarseteks** ja **deskriptiivseteks**. Tema käsitluse järgi sisaldavad arbitraarsed viipenimed isikunime (ees- või perekonnanime) esitähete vastavat käekuju, mis viibeldakse keha ees asuvas viiperuumis või teatud kehaosal (nt lõual). Kurtide peres on tavapärane, et pereliikmete nimemärgid viibeldakse samas näo- või kehapiirkonnas, kuid eristavaks osutub nimetähe käekuju. Kirjeldava e deskriptiivse viipenime loomisprotsessis kombineeritakse isikunime initsiaal(id) artikulatsioonikoha ja liigutusega sel viisil, et need osutaks mõnele isikuomadusele (vt Rutherford 1987: 169).

Mida mõistetakse viipekeele leksika (ehk viipevara) kirjeldamisel terminite "arbitraarsus", aga ka "ikoonilisus/motiveeritus" ja "konventsionaalsus" all (vt Tenjes 2001: 20-23; Laipea 1993: 53-57)? Lihtsustatult öeldes ei jäljenda **arbitraarsed** (e meelevaldsed) viiped referentobjekti, see tähendab, et ka kõige üksikasjalikum etümoloogiline analüüs ei suudaks leida motiveeritud seost viipe vormi ja referendi vahel (eesti viipekeeles nt TÜDRUK). **Motiveeritud** (ka nn ikoonilistel) viipemärkidel on seevastu jäljendusseos olemas: viipemärk sarnaneb millegagi või on mingi tuvastatava vormiseose kaudu sarnane sellega, mida tähistab (s.o referendiga) (nt JÄNES – pikad kõrvad).

Motiveeritust saab analüüsida viipekeeltes mitmel tasandil, kuid viipenimede puhul huvitab meid eelkõige referentobjektiks oleva konkreetse isiku/koha vahetu või kaudse jäljendamise tasand, st motiveerituse avaldumine viipe vormi ja referendi vahelises **otse** või **kaudse** seoses. **Otseselt motiveeritud** (läbipaistvad ehk transparentsed) on viiped, mis jäljendavad referendi vormi, liikumist, liigutust jms (eesti viipekeeles nt PALL, TRIIKIMA, SAAGIMA, SÖÖMA jmt). **Kaudselt motiveeritud** viiped on seotud referendiga mingi nn baaselemendi kaudu, mis on otseselt referendist lähtuv. Baaselemendina on käsitletav referentobjekti mõni detail, mida viibe jäljendab või millele osutab, ja mis toimib põhimõttel pars pro toto ehk osa terviku asemel (nt viipe JÄNES puhul on baasiks jänese kõrvad, mida viipleemisel kujutatakse).

Viipenimede puhul saame rääkida nimemärgi ja referentobjekti ehk siis konkreetse isiku või koha vahelise seose kaudsest motiveeritusest. Nimemärgi baaselemendi ja objekti suhe võib olla **metafooriline**, mis tähendab, et analoogiat on otsitud väljaspool referentisikut. Niisugustes nimeviibetes kujutatakse referentisiku sarnasust näiteks loomaga, osutades selle välimusele (nt kassi silmad – "kassisilmne Kaire"). Kuid baaselemendi ja objekti suhe võib olla ka **metonüümiline**. Sel juhul osutab nimemärgi baaselement referentisiku või -objekti enda aspektile/detailile: välisele tunnusele, käitumisharjumusele, iseloomujoonele jne (nt "lohkpõskne Margus", "rätilembene Jüri"). Omaette rühma moodustavad viipenimed, mis on tekkinud eesti keele mõjul, see tähendab, et nimemärgi vormi kujunemise baasiks on eesti keel (vt ka Laipea 1993: 57-60). Sedalaadi nimemärkide eripäras avaldub kurtide kakskeelsus ja bikultuurilisus: impulsse saadakse muu hulgas ka kõneldava keele sõnast, millele üritatakse leida viipekeelne vaste. Kuna eelnevalt käsitletud sarnasustajul põhinevad seosed osutuvad mitmetasandiliseks ja küllalt keerukaks, siis on viipemärgi kui keelesümboli kirjeldamisel soovitatud ka **konventsionaalsuse** ehk **kokkuleppelisuse** rõhutamist.

Viipenimede traditsioonist Eesti kurtide kogukonnas

Eesti kurtide kogukonnas on viipenimede loomisel ja kasutamisel aastakümnete pikkused traditsioonid. Ka vanemate põlvkondade kurtidel (sündinud 20. sajandi esimesel poolel) on oma nimemärgid. Samuti on oma viipenimed saanud selle perioodi kurtide õpetajad ja teised nende kogukonnaga seotud olnud isikud. Miks on see tõik oluline?

Teadupärast on siinsete kurtide, aga ka kuuljate poolne suhtumine viipekeelde olnud läbi aja mitmetahuline. Eesti viipekeel on olnud siinsete kurtide loomulik suhtlemisvahend: seda anti edasi järgmistele põlvkondadele, kogukonna liikmetele võimaldati teatud ulatuses viipekeeletoetust. Teisest küljest ei suhtunud kumbki pool viipekeelsesse kuigi tunnustavalt, seda peeti primitiivseks, viibeldes suhtlemist häbeneti ja üritati isegi takistada. Niisuguse suhtumise põhjuseid on mitmeid. Viipekeeles suhtlemise häbenemise/keelamise teemal on nii vanemate kui nooremate kurtide seas levinud mitmeid rahvajutte. Vanema põlvkonna kurtid artikuleerivad viibeldes rohkem, manitsevad nooremaidki kurte rohkem "suud liigutama" ja viiplemise saateks häält kasutama – seega ilmneb, et nemadki ei suhtu viipekeelde kui täisväärtuslikku, kõneldava keelega võrdväärsele suhtlemisvahendisse. Vanemad kurtid ei valda ka ladusalt sõrmenkõnet, mis põhineb eesti sõrmenntähestikul. Olgu siinkohal lisatud, et sõrmennid on olulised ka nimemärkide struktuuris. Viipenimede aastakümnetepikkune traditsioon eesti kurtide seas kinnitab taas, et kurtide infovahetus on visuaalne ja ümbritseva maailma nähtustele-objektidele otsitakse žestikulaarselt väljendatavaid ja nägemise kaudu tajutavaid vasteid, olgugi et pedagoogiliseks eesmärgiks on seatud kõneldava keele valdamine.

Nimemärk kujundatakse kolmandate isikute poolt. Enne viipenime määramist ja kasutuselevõttu küsitakse, kas isik ise nõustub oma viipenimega (erandiks on nt kogukonnast väljaspool olevad kuuljad, kellelt ei ole võimalik küsida). Kui isik pole talle pakutud märgivariantidega jätkuvalt nõus, siis need tavaliselt ei hakka levima. Minu arusaama kohaselt on Eesti kurtide märgipärimuses isiku- või kohanime sõrmenndamine n-ö vaheetapp, mil objekt ei ole veel märgina kurtide keeleteadvuses kinnistunud ja sellele alles püütakse leida viipekeele seaduspärasuste ja kogukonna tõekspidamiste raames sobivat viipenime.

Kurt isik saab oma (esimese) nimemärgi enamasti kurtide koolis kaasõpilastelt; juhul kui tegemist on kurtide perega, siis oma vanematelt. Kui nimemärk on kord kasutusele võetud, siis üldjuhul seda ei muudeta. Nimetan mõned põhjused, miks viipenime siiski varieeritakse.

1. Kombineeritud viipenimi osutub homonüümiks (st samakujulist viipemärki kasutatakse juba mõne teise isiku puhul – ühesugune nimemärk tekitab segadust). Mõnikord võidakse jääda samavormilise nimemärgi juurde, kuid tuuakse juurde mingi täpsustav või eristav aspekt (nt elukoht).
2. Nimemärgi omaniku rahulolematuse (nt tundub märk selle kandjale ebaesteetiline, solvav). Ta teeb kogukonna liikmetele muutmissetpaneku.
3. Viipenime võidakse varieerida ka siis, kui soovitakse selle kandja eest varjata, et temast juttu tehakse. Nii toimusid nt Porkuni Kurtide Kooli õpilased, kes manipuleerisid viipekeelt mõistva õpetaja nimemärgiga, seda korduvalt teisendades.
4. Isiku elusündmused (nt abiellumine vm). Nt kui naisel ei olnud enne abiellumist viipenime, siis tuletatakse see tema abikaasa nimemärgist.

Seega võib kurdil inimesel olla elu jooksul mitu viipenime, igal eluperioodil erinev. Nimemärk ei ole staatiline üksus, see on kogukonna jaoks teisenev, kuid struktureeritud teave.

Nimemärk kujutab endast kogukonna käsutuses olevat kodeeritud teavet inimese kohta ja võib sisaldada andmeid tema lapsepõlve, kooliaja, eestikeelse ees- ja perekonnanime jpm kohta. Põhimõtteid, mis võetakse aluseks nimemärgi loomisel, antakse edasi järgmistele põlvkondadele, need võivad aja jooksul ka muutuda.

Eesti viipenimede tuletusviisid ja tüübid

Eesti nimemärkide struktuuri moodustavad viipemärgid, sõrmenid, miimika, suupildid, artikuleerimine ja žestid. Järgnevalt käsitlem lähemalt kahte nimemärkide tuletusviisi.

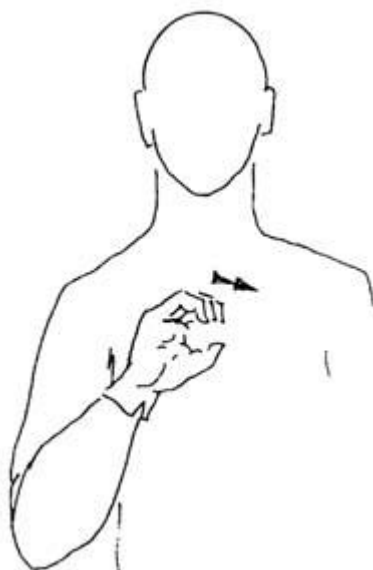
I. Viipenime kujunemise baasiks on eesti keel.

Eesti keele põhjal kujunenud viipenimede puhul on omakorda eristatavad kolm tüüpi.

1. Sõrmenmärgid. Sedalaadi viipenimed sisaldavad referentisiku või -objekti nimeinitsiaale (vt joonis 1, 2).

Joonis 1. RAIVO K.

Joonis 2. **SPARTAKUS S.**

Nii nagu sõrmendviipeid on eesti viipekeeles vähe, on vähe ka seda tüüpi viipenimesid. Mõnikord võib sõrmendmärgis olla referentisiku tunnusega ühendatud nimeinitsiaal: LIINA – sõrmend L ja kaarekujuline juuksetukk; KATRIN – sõrmend K ja soengut jäljendav žest (vt joonis 3, 4).

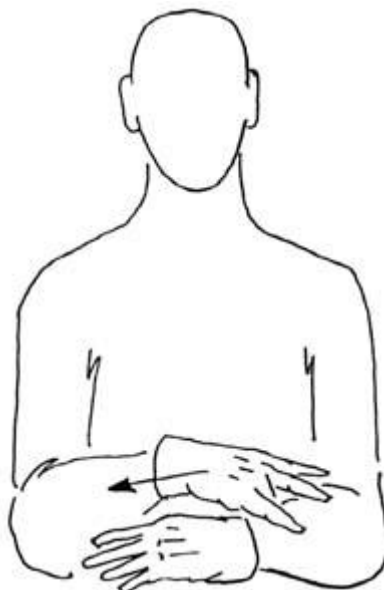

Joonis 3. **LIINA**

Joonis 4. **KATRIN**

Kohamärkidest nt NARVA – sõrmend N ja piirilinna staatusele viitav žest (joonis 5).

Joonis 5. **NARVA**

2. Foonimärgid tulenevad kuulmispuudega laste eesti keele artikulatsiooniõpetusel rakendatavast meetodilisest võttest. Nimetatud viibete eestikeelne vaste sisaldab häälikut, mille seadmisel (treenimisel) seda meetodilist võtet kasutatakse (vt Laiapea 1993: 57-58). Seesuguseid näiteid leidub kohanimedega hulgas ja need on küllaltki haruldased. Viipenimed HAAPSALU ja HIIUMAA on kujunenud kurtidele lastele hääliku *h* õpetamisel rakendatavast võttest: õpilane kontrollib enda poole pööratud peopesaga *h* hääldamisel tekkivat õhuvoolu (joonis 6, 7).

Joonis 6. **HAAPSALU (H)**

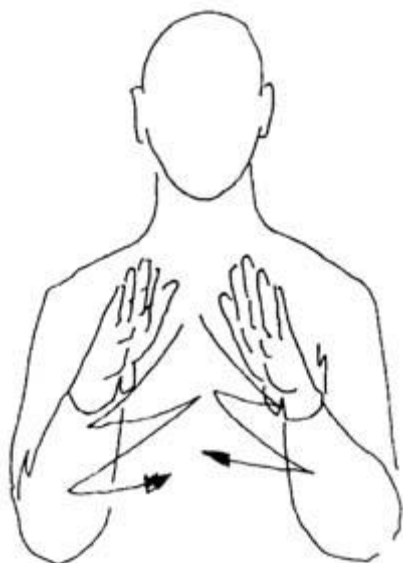
Joonis 7. **HIU** (H)

3. Lekseemmärgid. Viipenimi on tuletatud referentobjekti eestikeelse sõna tähendusest. Nii näiteks on nimemärk LINDA kujunenud häälikulisele nimekujule Linda vormilt lähedasest eestikeelsest sõnast *lind* (joonis 8).

Joonis 8. LINDA/**LIND**

Isik, kelle perekonnanimeks on Kuusk, on saanud nimemärgiks selle viipekeelse tõlkevaste KUUSK (joonis 9).

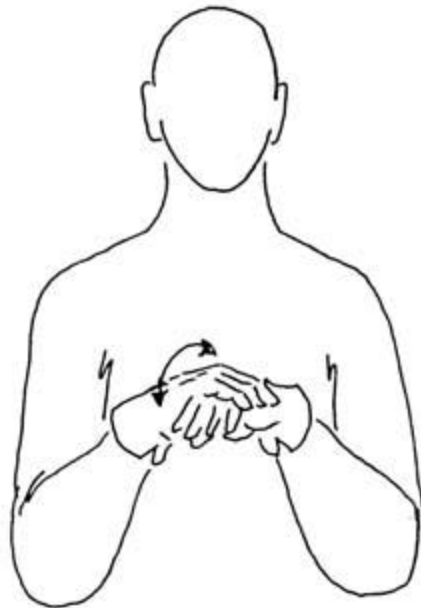

Joonis 9. KUUSK/**KUUSK**

Eesti väikelinn Võru on saanud nimemärgi oma häälikulise nimekuju ühest võimalikust tõlkevastest '(käe)võru' (joonis 10) ja Põlva vormilt lähedasest sõnast põlv (joonis 11).

Joonis 10. VÕRU/(KÄE)**VÕRU**

Joonis 11. PÖLVA/**PÖLV**

II. Viipenime kujunemise baasiks on visuaalselt tajutav referentobjekt. Nimemärgi allikaks on referentisiku või -objekti eripära (välimus, käitumine vms). Näiteks viipenime KAIDO (joonis 12) puhul on baaselemendiks referentisiku lakkis juuksed, nimemärgi MARGUS (joonis 13) puhul silmatorkavad põselohud.

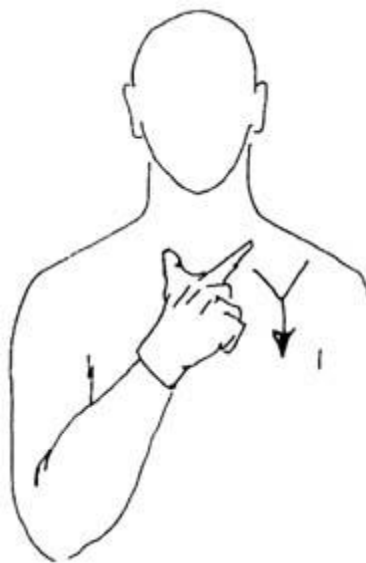

Joonis 12. KAIDO/(**LOKID**)

Joonis 13. MARGUS/(PÕSELOHUD)

Viipenimi JÜRI (joonis 14) on nimekandja enda selgituse põhjal moodustatud tema välise atribuudi järgi: *Minu viipenimi on pandud selle järgi, et mulle meeldib kanda kaelas mitmesuguseid rätikuid* (Jüri Laumets). Nimemärk OLIVER (joonis 15) on kujunenud selle kandja kooliaegse käitumise põhjal, nagu seletas üks tema kaasõpilasi: *Oliver armastas Porkuni koolis õppides teiste õpilaste selja taga seistes nende kõrvaletta pihta nipsu lasta* (Kaido Paaes).

Joonis 14. JÜRI

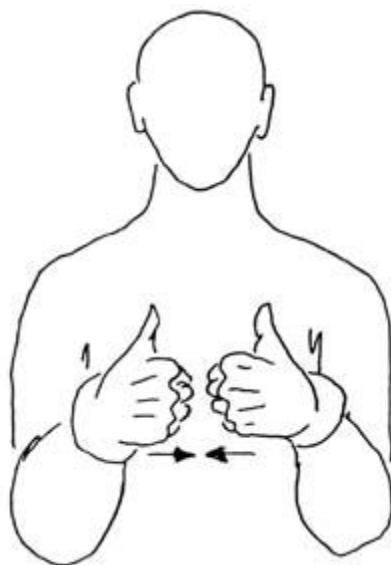

Joonis 15. **OLIVER**

Kohamärkide puhul võib viipenime kujunemisel olla allikaks nt ajalooline traditsioon, mingi tunnusjoon, atribuut, asukoht vms. Nt Tartu viipenimi (joonis 16) osutab linnavapil kujutatud mõõgale ja võtmele (üks võimalikke etümoloogilisi seletusi), Valga nimemärk (joonis 17) aga kahe piirilinna kokkupuutele (VALGA (Eesti) / VALKA (Läti)).

Joonis 16. **TARTU**

Joonis 17. **VALGA-VALKA**

Nimemärk kui keelemäng

ASL-i (*American Sign Language* e ameerika viipekeel) uurijad **E. S. Klima** ja **U. Bellugi** käsitlevad viipenimesid grupisisese keelemänguna. Nende käsitluse põhjal saab nimemärkide loomisel rääkida **viibete segamisest** (*blending of Signs*). Segamisel luuakse viipenimi epiteedina, mis viipe ja nime ühendamise tulemusel võtab kokku isiku karakteristikud. Olles ühtlasi nii viipemäng kui hüüdnimi, võib nimeinitsiaal olla segatud viipekeele leksikaalse viipega, mis refereerib selle isiku mõnd erilist omadust (Bellugi, Klima 1979: 331).

Viipekeelsete **kohanimed** spetsiifikat on puudutanud Ameerika kurtide folkloori uurija S. D. Rutherford. Ta väidab oma doktoritöös, et kohanimed ei ole oma olekult nii intiimsed ega osuta identiteedile nagu isikunimed. Nt Ameerikas sõrmentatakse pikemate kohanimedel puhul esitähed (K-C – Kansas City), lühemate puhul terve nimi välja (nt O-H-I-O, I-O-W-A). Mõnel juhul on kohanimedel eristavad viipemärgid (nt California – GOLD 'kuld'). Nagu isikunimedega, nii manipuleeritakse ja teravmeelitsetakse ka kohanimedega (Rutherford 1987: 170-182). Mis puutub eesti kohamärkidesse, siis on siinsetel kurtidel tavaks luua kohanimedele tarbeks eristavad viipemärgid. Sõrmentamine on märgiloomel eelnev etapp.

Siinkohal puudutan põgusalt viipenimedele tõlkimise problemaatikat, mis kerkib esile nimemärgi kui keelemängu puhul. Ehkki viipenime võib käsitleda hüüdnimena, on sellel kurtide kogukonnas esmane funktsioon: kurtid inimesed ei taju omavahelises suhtlemises isikutähistust hüüdnimena. Küll tekib aga vajadus (enamasti isikunimedele) nimemärkide (tagasi)tõlkimise järele kõneldava keele sfääris, kuid sel juhul on tegemist pigem tõlgendamisega: nt 'käharpa Kaido', 'lohkpõsk Margus', 'Oliver kõrvanipsutaja', 'Liina kaartukk' jne.

Viipenimi on kurtide folkloori, täpsemalt *märgipärimuse* osa (vt Paales 2001: 139-140). Ameerika kurtide folkloori uurija **S. D. Rutherfordi** sõnul on viipenimedele panek läbinisti kurdilik tava. Viipenime peetakse kurtide olulisimaks identiteedisümboliks. Ka kuuljatel võivad olla nimemärgid, kuid need on tavaliselt kurtide pandud. Kuuljat, kes kasutab omaloodud nimemärki, peetakse kurtide poolt kas lihtsameelseks, kes ei tunne kurtide kultuuri, või sissetungijaks, kes ei respekti kurtide põhimõtteid (vt Rutherford 1987: 166). Kurtide pärimuslike

tõekspidamiste mittetundmise või viipekeele ebapiisava valdamise tõttu muutub viipenimi kuulja inimese asjatundmatul kasutamisel huumoriliseks, kuulja ise naeru- ja pilkealuseks. Kurdid manipuleerivad ka isekeskis nimemärkidega, eesmärgiks koomikataotlus või pilkamine.

Kokkuvõtteks

Nimemärgid on alternatiiviks häälikulistele isiku- või kohanimedele ning vajadus nende kasutamise järele tuleneb visuaalsest kommunikatsioonist. Viipenime loomisel ja tajumisel lähtutakse nägemismeelel põhinevast informatsioonist, rühmasisestest tõekspidamistest ning keelelistest väljendusvõimalustest. Isiku- või kohanime **sõrmendamist** käsitan viipenime loomisprotsessis vaheetapina: referentobjektile ei ole veel kurtide omavahelises kommunikatsioonis konkreetset nimemärki kinnistunud. Nimemärk on loodud kogukonna liikmete poolt ja enamasti kinnitab see, et isikut on tunnustatud rühma liikmena (kogukonda käsitavad kurdid nn laiendatud perekonnana). Lisaks kurtide omavahelisele kommunikatsioonile kasutatakse nimemärke ka ametlikus sfääris viipekeeletoolkide poolt (nt teleuudiste tõlkimisel).

Esialgse vaatluse põhjal näib, et eesti kurtide kogukonnas eelistatakse luua eristavaid, **deskriptiivseid** ehk kirjeldavaid viipenimesid: nii isiku kui ka koha tähistamiseks kombineeritakse referentobjekti spetsiifikast lähtuv nimemärk. Selles suhtes sarnaneb sinne viipenimede loomispraktika teiste Euroopa kurtide kogukondade omaga. Ameerikas on valdav vastupidine suundumus, nimemärkide puhul on ülekaalus **arbitraarsed** sõrmendviipenimed ja nende puhul on ühtelangemisvõimalus vastavalt viipekeele kitsendustele suurem. Eesti kurtide kogukonnas leidub mõni üksik nimekaim (n-ö märgikaim), samas kui kuuljate puhul on tavaline, et seltskonnas juhtub olema kaks või isegi rohkem samanimelist isikut.

Kohamärkide puhul on oluline kurtide isiklik kokkupuude konkreetse paigaga. Oma viipenime on saanud Eesti linnad ja suuremad asulad, samuti kohad, millega kurtidel inimestel on isiklik side (nt elukoht, kooli asukoht vms). Praegusel ajal on kurtide kogukondadel tavaks üle võtta riikide ja linnade viipenimed nende päritolumaade kurtide viipekeelest. Näiteks viibeldakse HELSINGI nii, nagu seda teevad Soome kurdid, HISPAANIA nii, nagu sealsetel kurtidel tavaks jne.

Kirjeldava märgi loomisel lähtutakse objekti tunnustest, eripärast jpm, milleks metonüümia pakub rohkesti võimalusi. Viipenimede puhul peab seose tuvastamiseks lisaks viipekeele oskusele olema kogukonna ja nende liikmetega lähedalt seotud, teadlik kurtide kultuuri eripäradest ja traditsioonidest.

Eesti viipenimede edasisel uurimisel tuleks tähelepanu pöörata järgmistele küsimustele. 1. Millised on eesti viipenimede peamised tuletusviisid? 2. Kuidas jaotuvad nimemärgid eri tuletusviiside ja nende tüüpide vahel? Milline on domineeriv või eelistatuim tüüp? 3. Kas nimemärkide tüübierinevused on seotud eri vanuserühmadega? 4. Millal ja kuidas viipenimesid tavaliselt omandatakse ja muudetakse? 5. Mitu viipenime võib kurdil isikul olla? Nimetatud küsimustega tegelemiseks peaks käepärast olema juba ulatuslikum, eri vanusest ja eri soost, erineva päritolu ja haridusliku tagapõhjaga Eesti kurtide nimemärkide kogum.

Kirjandus

Carmel, Simon J. 1996. Deaf Folklore. – *American Folklore*. An Encyclopedia. Ed. J. H. Brunvand. New York, London, pp. 197-200.

Klima, Edward; Ursula Bellugi 1979. Wit and Plays on Signs. – *The Signs of Language*. Cambridge, pp. 319-339.

Laiapea, Vahur. 1993. Mõnedest motiveeritud viipetüüpidest eesti viipekeeles. – *Töid defektoloogia alalt*. Tü Toimetised 969. Tartu, lk 53-60.

La langue de signes. Votre Prénom.
<http://www.languedesignes.com/prenom.html>.

McKee, David, Rachel L. McKee 2000. Name Signs and Identity in New Zealand Sign Language. – *Bilingualism and Identity in Deaf Communities*. Ed. M. Metzger. <http://www.gupress.gallaudet.edu/excerpts/BIDCone.html>.

Paales, Liina 1999. Miks puu ei kuku maha, miks lind ei lenda ära – ehk kurtide viipekeelsest folkloorist. – *Kuuldust-nähtust. Tänapäeva folkloorist IV*. Tartu, lk 61-86.

Paales, Liina 2001. Kas viipekeeles saab laulda ehk kurdipärimuse liikidest eesti viipekeelse rahvaluule näitel. – *Klaasmäel. Pro folkloristica VIII*. Tartu, lk 129-148.

Rutherford, Susan Dell 1987. *A Study of American Deaf Folklore*. Dissertation. University of California, Berkeley. (Käsikirja koopia Tü eesti ja võrdleva rahvaluule õppetoolis.)

Strauss-Samaneh, Nicole 2001. Namensgebärden in der Palästinensischen Gebärdensprache I-III. – *Das Zeichen*, Nr. 56, S. 288-297; Nr. 57, S. 442-447; Nr. 58, S. 594-601.

Supalla, S. J. 1992. *The Book of Name Signs: Naming in American Sign Language*. San Diego, CA.

Tenjes, Silvi 2001. Keele žestilise päritolu hüpotees. – *Nonverbal means as regulators in communication: sociocultural perspectives*. Dissertationes linguisticae Universitatis Tartuensis 2. Tartu, lk 1-30.

Videod

Temaatilised viipemärgid eesti viipekeele algõpetuses. Õppefilm. 1999. Tartu Ülikooli eripedagoogika osakond. Tartu.

Viipenimed (22 isikumärki). 2001. Tartu. (Koopia Eesti Rahvaluule Arhiivis, DV 194.)

PDF-ks konverteeritud allikas: <http://www.folklore.ee/era/nt/PF9/Paales.htm>